

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

Зборник на трудови од втората меѓународна
научно-стручна конференција

“СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ ВО ТУРИЗМОТ, ЕКОНОМИЈАТА И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА”

Штип, 2017

ЗБОРНИК

“Состојби и перспективи во туризмот, економијата и бизнис логистиката”

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД ВТОРАТА
МЕЃУНАРОДНА НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**„СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ ВО ТУРИЗМОТ,
ЕКОНОМИЈАТА И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА“**

Штип, 27.05.2017

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика

Уредници:

Проф. д-р Никола Димитров
Проф. д-р Дејан Методијески

Организациски одбор:

Проф. д-р Никола Димитров
Проф. д-р Дејан Методијески
Проф. д-р Нако Ташков
Проф. д-р Златко Јаковлев
Проф. д-р Цане Котески
Проф. д-р Драшко Атанасоски
Доц. д-р Марија Магдинчева Шопова
Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова
Доц. д-р Оливер Филипоски
Доц. д-р Душко Јошески
Асистент докторант м-р Душица Санева
Асистент докторант м-р Наташа Колевска
Асистент докторант м-р Анета Стојановска Стефанова

Програмски одбор:

Nikola Dimitrov (University Goce Delcev, Stip),
Dejan Metodijeski (University Goce Delcev, Stip),
Suzana Djordjevic Milosevic (University Singidunum, Belgrade),
Georgi Michev (Enoteque Nature, Dolna Banya),
Ibish Mazreku (University Haxhi Zeka, Peć),
Halit Shabani (University Haxhi Zeka, Peć),
Nexhdet Shala (University Haxhi Zeka, Peć),
Fotis Kilipiris (Alexander Technological Educational Institute of Thessaloniki)

Печати:

2-ри Август, Штип

Тираж:

100

Дизајн на корица:

Бојан Матејин

Адаптација на текст од српски и бугарски јазик:

Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова
Проф. д-р Дејан Методијески

Техничко уредување:

Проф. д-р Дејан Методијески

Лектор:

Вангелија Цавкова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски", Скопје
338.48(497.7)(062)
НАУЧНО-стручна конференција "Состојби и перспективи во
туризмот, економијата и бизнис логистиката" (2 ; 2017 ; Штип)
Зборник на трудови од втората меѓународна научно-стручна
конференција "Состојби и перспективи во туризмот, економијата
и бизнис логистиката", Штип 27.05.2017 [Електронски извор] /
[уредници Никола Димитров, Дејан Методијески]. - Штип :
Универзитет "Гоце Делчев" - Штип, Факултет за туризам и бизнис
логистика, 2017
Начин на пристап (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/zbornici.html>. -
Текст во PDF формат, содржи 272 стр., илустр. - Наслов преземен
од екранот. - Опис на изворот на ден 31.10.2017. - Фусноти кон
текстот. - Библиографија кон трудовите
ISBN 978-608-244-444-4
а) Туризам - Економски прилики - Македонија - Собири
COBISS.MK-ID 104741386

СОДРЖИНА

УЧЕСНИЦИ НА КОНФЕРЕНЦИЈАТА	7
ПРЕДГОВОР ОД УРЕДНИЦИТЕ	20
ЕКОНОМИЈА И БИЗНИС ЛОГИСТИКА	22
АНАЛИЗА НА КОНКУРЕНЦИЈАТА ВО БИЗНИС СЕКТОРОТ	23
Симона Ѓуревска, Фросина Јакимовска, Оливер Филипоски КОМБИНИРАН ТРАНСПОРТ – LKW WALTER.....	30
Драшко Атанасоски, Моника Станковска ИМОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ КАКО ПРЕДМЕТ ВО ОСИГУРУВАЊЕТО И МЕТОДИ ЗА ПРОЦЕНКА И ШТЕТА.....	40
Адријана Мижорова, Тања Ангелкова Петкова СОВРЕМЕН ТРЕТМАН И ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО КОМУНАЛЕН ЦВРСТ ОТПАД ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	46
Ристо Георгиев, Дарко Огнаноски, Никола Димитров ИСТРАЖУВАЊЕ НА МИСЛЕЊЕТО ЗА КВАЛИТЕТОТ НА КОМПАНИЈАТА NEO LIFE NUTRIENCE КАЈ ЧЛЕНОВИТЕ.....	56
Татјана Ѓорѓиева ЖЕНАТА КАКО ПРЕТПРИЕМАЧ ВО ТУРИЗМОТ.....	65
Марија Магдинчева-Шопова, Кирил Постолов, Симона Савиќ МЕЃУНАРОДНИТЕ САЕМИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА БИЗНИСОТ И ТУРИЗМОТ.....	76
Дејан Методијески, Ердоан Џеладин, Душица Санева СТРАТЕГИСКИТЕ АЛИЈАНСКИ И ПРОМЕНИТЕ НА КОНКУРЕНТСКОТО ОКРУЖУВАЊЕ	88
Халит Шабани, Афердита Шабани ТУРИЗАМ И УГОСТИТЕЛСТВО.....	99
УЧЕСТВОТО НА ВИНАРИЈАТА „ШАТО КАМНИК“ ВО ПОНУДАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ВИНСКИ ТУРИЗАМ.....	100
Бисера Бозаревска КЕТЕРИНГОТ КАКО ТРЕНД ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО И ФАКТОР ЗА РАЗВОЈОТ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	105
Зоран Николовски, Билјана Николовска, Јулијана Саздова	

ИСТРАЖУВАЊЕ НА ТУРИСТИЧКАТА ПОНУДА НА ТИКВЕШКИОТ РЕГИОН..... 113

Цане Котески, Златко Јаковлев, Ивана Митева

РЕСТОРАНСКАТА ПОНУДА ПРЕКУ РАЗНОВИДНОСТА НА КАРТИ ЗА ИЗБОР НА УСЛУГИ ВО УГОСТИТЕЛСТВОТО 119

Јулијана Саздова, Горан Антониевски, Митко Коцев

СОМЕЛИЕРСТВО - СТРУЧНА СИМБИОЗА МЕЃУ КУЛИНАРСКИОТ И ВИНСКИОТ ТУРИЗАМ 128

Георги Мичев, Дејан Методијески

ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЛАНИНАТА КОЖУФ ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ТУРИЗМОТ ВО ОПШТИНА ГЕВГЕЛИЈА 138

Тања Ангелкова Петкова, Марија Станојкова, Љупка Атанасова

ТУРИСТИЧКИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ НА ДОЦНОАНТИЧКИОТ ГРАД БАРГАЛА 146

Нако Ташков, Ивана Ананијева, Симона Атанасова

УНАПРЕДУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ПРЕКУ РАЗВОЈОТ НА БЕСПЛАТНИТЕ ФОРМИ НА ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 156

Анета Стојановска-Стефанова

ИНОВАТИВНИ ИДЕИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 169

Никола Димитров, Марија Магдинчева-Шопова, Јованка Цуклева-Анастасовска

МЕНАЏМЕНТ СО БИЗНИС ИЗВОНРЕДНОСТА НА ХОТЕЛИТЕ 179

Хајра Шкриељ, Ибиш Мазреку, Неџет Шала

ЕКОТУРИЗМОТ КАКО СОВРЕМЕН КОНЦЕПТ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 192

Љупчо Јаневски

НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ ВО ЕКОТУРИЗМОТ – „OFF THE GRID“ ТУРИЗАМ 204

Николчо Петров, Тања Ангелкова Петкова

БИОДИВЕРЗИТЕТОТ КАКО РЕСУРС ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ, ПРЕКУ ПРИМЕРОТ ЗА НАЦИОНАЛЕН ПАРК „СТАРА ПЛАНИНА“ 213

Невена Симиќ, Наташа Вулиќ, Сузана Ѓорѓевиќ Милошевиќ

МОЖНОСТИ ЗА ПОДДРШКА И ЗАЧУВУВАЊЕ НА БИОДИВЕРЗИТЕТОТ
ПРЕКУ ИНТЕГРИРАН РАЗВОЈ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ХРАНА И
ТУРИЗАМ..... 221

Душица Рајковиќ, Сузана Ѓорѓевиќ Милошевиќ

КОН БИОКЛИМАТСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОДРЕДЕН ТУРИСТИЧКИ
РЕГИОН НА ОСНОВА НА КОРИСТЕНИ ПОДАТОЦИ..... 233

Пламен Лаков

SOME PROBLEMS OF BULGARIAN CULTURAL TOURISM..... 244

Evgeniy Stojanov

ПРОСТОРНИ И РЕГИОНАЛНИ ПЕРСПЕКТИВИ НА ШТИП И ОЧЕКУВАНИ
ТУРИСТИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ..... 253

Никола Димитров, Душко Јошески, Наташа Митева

УНАПРЕДУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ПРЕКУ РАЗВОЈОТ НА БЕСПЛАТНИТЕ ФОРМИ НА ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Анета Стојановска-Стефанова

aneta.stojanovska@ugd.edu.mk

Клучни зборови:

Држава, туризам, устав, социјална заштита, социјална грижа

Апстракт

Во овој труд ќе дадеме теоретски осврт на поимите туризам и социјална заштита, како и на придонесот и влијанието на државата за развој на новите форми за бесплатен туризам во Република Македонија. Државата е посветена на подобрување на туристичката понуда, но води грижа и за ефикасна заштита на социјалните права на граѓаните и реализација на уставната определба на Република Македонија како социјална држава. Системот на социјална заштита како основен столб на оваа поддршка за граѓаните кои се нашле во положба од социјален ризик треба да обезбеди разновидност на услуги со кои ќе се овозможи не само ублажување на последиците, туку и излез од настанатата состојба. Во рамките на трудот ќе се осврнеме на државниот проект: Услуга за одмор и рекреација на деца од семејства со социјален ризик, деца корисници на посебен додаток и децата без родители и родителска грижа.

Научно поимање на туризмот

Во литературата, кај различни автори можат да се сретнат различни дефиниции на поимите „турист“, „туризам“ и „туристички аранжмани“. Заради нивната честа употреба во секојдневието, се доаѓа до еден генерален заклучок дека голем е бројот на луѓе кои искусвено разбираат што означуваат наведените поими. Ова широко стојалиште најчесто во себе ги апсорбира искусствата и доживувањата на граѓаните, а тој сплет го креира и општонародното поимање на појавите.

Но, за разлика од првото, второто е т.н. научно стојалиште кое е насочено кон објаснување на суштината на појавата и има за цел да се насочи кон спознавање на законитоста и феноменологијата на појавата.

Според Светската туристичка организација (СТО)⁹⁵, туризмот се дефинира како: „Збир на активности на лицата во текот на нивното патување и претстој во местото надвор од нивното вообичаено опкружување, но не повеќе од една календарска година, за одмор, односно за деловни или други причини што не се поврзани со стекнување на плата во местата кои ги посетуваат“⁹⁶.

Лицата што се споменуваат во дефиницијата за туризам се нарекуваат посетитетли. Притоа, посетител е: „секое лице што патува во место што не е негово вообичаено опкружување, каде што претстојува помалку од 12 месеци и чија главна причина за патување е различна од активности за кои би добивал плата во местото што го посетува“⁹⁷.

Дефиницијата на СТО разликува две категории посетители:

- Турист - привремен посетител што останува најмалку 24 часа во земјата што ја посетува и
- Екскурзијант – привремен посетител што останува помалку од 24 часа во земјата што ја посетува (вклучувајќи ги патниците на крстарењата).

Околу поимите „турист“ и „туризам“ владее прилична семантичка збрка, а во литературата можат да се сретнат бројни дефиниции. Општите аспекти укажуваат на потребата од севкупноста на дефинирање на туризмот како глобален феномен. Имено, туризмот, општо земено, се дефинира како сложена општествена појава. Може да се констатира дека по таа основа постои општа согласност кај сите што го проучуваат туризмот. Попрецизните определувања на туризмот ја истакнуваат неговата просторна, економска, културна, еколошка или некоја друга

⁹⁵ World Tourism Organisation (WTO).

⁹⁶ WTO (1995), Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics – A Technical Manual, Item 3, WTO, Madrid, pg. 21.

⁹⁷ Ibid.

димензија, што е карактеристично, во поголема или помала мера, речиси за сите сложени општествени појави⁹⁸.

Главната практична причина за егзактни дефиниции на поимите „туризам“ и „турист“ произлегува од неопходноста да се етаблираат адекватни статистички стандарди. Согласно статистичкиот критериум, туризмот е агрегиран израз на поимот „турист“⁹⁹.

Туризмот претставува современ феномен. Неговата феноменалност произлегува од сè поголемата масовност на учесниците во него, специфичностите кои ги поседува и организациската поставеност. Тој се означува како стил на живот на најголем дел од населението во светот. Економските остварувања ја апострофираат оваа дејност како „туристичка индустрија“. Врз база на туристичкиот развој и вклученоста на бројни гранки и дејности, диференцирани се повеќе струки, кои делуваат во оваа активност. Тие имаат непосредна улога во реализирањето на работниот процес. Успешното извршување на работата на диференцираните струки зависи од правилниот приод во нивното обликување. Тоа е причина туризмот да предизвика посебно внимание кај стручната и научната јавност. Научниот и стручниот приод се темели на истражувањата кои имаат фундаментален карактер. Единството на овие сознанија претставува неопходност во третирањето на туристичката проблематика. Во тој контекст се јавува туристичко-агенциското работење кое бара и адекватно проучување¹⁰⁰.

Туристичките агенти добиваат провизија за бројни елементи од услугите кои ги овозможуваат или преку додавање на провизијата на основната сума на услугата. Има компании, кои се специјализирани и кои исклучиво ова го работат¹⁰¹.

Поаѓајќи од пазарните движења и промената на барањата на потрошувачите, како и сè подинамичните промени настанати благодарение на новите технолошки решенија, туроператорите често вршат преиспитување на сопствените организациони

⁹⁸ Ацковска Марија (2009), *Туризмот и економскиот развој на Република Македонија*, Економски Институт-Скопје, стр. 25.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Мартиноски Науме (2005), *Туристички агенции, второ издание*, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Факултет за туризам и угостителство, стр. 7.

¹⁰¹ Syrratt Gwenda, Archer Jane (2003), *Manuel of Travel Agency Practice, 3^d edition*, Esvier Butterworth Hainemann, Burlington, Oxford, pg. 52.

решенија кои не смеат да бидат нефлексибилни. Токму најновите тенденции и работењето на туроператорите во услови на растечка конкуренција укажуваат дека се успешни оние компании кои имаат транснационални модели на организации, кои се со флексибилна менаџерска структура и истовремено насочени на развој на партнерски односи со различни „играчи“ на туристичкиот пазар¹⁰².

Поим и видови туристички аранжмани

Туристичкиот аранжман претставува најважен производ кој туристичката агенција го создава и пласира на пазарот. Процесот на создавање на аранжманот е резултат на организаторската функција на туристичката агенција, поточно, го опфаќа склопот на различни активности, подготовки, организирања, продажба и изведба на организирани патувања. По својата внатрешна структура, туристичкиот аранжман претставува комбинација на услуги за поголем број на различни учесници во туристичкиот промет.

Се работи за услуги кои ги даваат хотелски, сообраќајни претпријатија, туристичките агенции и други, а кои се наменети за задоволување на туристичките потреби. Иако се работи за различни активности и услуги на поголем број стопански (често и нестопански) субјекти, обележје на туристичкиот аранжман е неговата целовитост и тоа: правци, содржини, време на изведба, распоред на одредени активности, услови и, што е посебно значајно - единствената цена¹⁰³.

Врз основа на анализираните обележја, Д. Попов ја дава следната дефиниција: „Туристички аранжман е збир на услуги потребни за реализација на туристичко патување, кои ги даваат сообраќајни, угостителски и други организации кои извршуваат дејност за опслужување на патници и туристи, а кои организаторот на патувањето ги искombинирал во една единствена целина добивајќи нов квалитет на „сopствената“ услуга со која настапува на пазарот¹⁰⁴.

Овие обележја ги истакнува и Б. Вукониќ кои туристичките аранжмани ги дефинира како две или повеќе по време и по

¹⁰² Đurašević S. (2008), *Turistička putovanja – savremeni koncepti prodaje*, CID, Podgorica, str. 166.

¹⁰³ Spasic Vesna (2010), *Menadzment turistickih agencija I organizatora putovanja, 6. prosireno izdanie*, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 118.

¹⁰⁴ Popov D., op.cit., str., 306.

содржина синхронизирани услуги кои се нудат на потенцијалните туристи, било по сопствена одлука на агенцијата, било по барање на клиентот, а со кои туристот ги задоволува делумно или во целост своите потреби¹⁰⁵.

Според кажаното, овде посебно се нагласува дека туристичкиот аранжман мора да се состои од комбинирани услуги, а сепак поединечните услуги на туристичката агенција (трансфер, резервација на сместување и други услуги) не претставуваат туристички аранжман¹⁰⁶.

Релативно едноставна дефиниција се среќава кај американските автори (Cook A.R., Jahe L.J. i Marqua J.J.): „Пакет аранжман претставува две или повеќе туристички услуги кои туроператорот ги поврзува во целина, како што се транспорт, сместување, исхрана, трансфер и атрактивност“¹⁰⁷.

Критериуми за поделба на туристички аранжмани

Сложеноста на туристичкиот пазар и големата хетерогеност на туристичките потреби претставуваат значаен поттик за туроператорите при движење на сопствената услужна програма. Настојувајќи што подобро да одговорат на потребите и барањата на потенцијалните туристи, организаторите на патувањата ја диференцираат услужната програма, нудејќи на пазарот бројни и разновидни туристички аранжмани. Разноврсноста на туристичките аранжмани претставува основа за нивна поделба по различни критериуми како што се:

- Начин на формирање;
- Содржина на понудените аранжмани;
- Видови на основен превоз;
- Карактер на работењето на туристичката агенција;
- Начин на изведба на аранжманот, односно карактерот на патувањето;
- Број на учесници;
- Старосна граница на корисниците;
- Период од годината;

¹⁰⁵ Vukonik B., *op.cit.*, str. 151.

¹⁰⁶ Spasic Vesna (2010), *Menadzment turistickih agencija I organizatora putovanja*, б. просирено издание, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 118.

¹⁰⁷ Cook A. R., Jahe L. J. and Marqua J. J. (2002), *Tourism: The business of travel - 2nd ed.*, Prentice Hall, New Jersey, str. 87.

- Должина на траење на аранжманот;
- Дали има или нема придружба и
- Други критериуми.

При воочување на разлики помеѓу туристичките аранжмани треба да се има во вид дека поделбите не се исклучиви и дека едно организирано патување може да се вброи во различни групи во зависност од анализираните критериуми¹⁰⁸.

Типологија на туризмот

Појдовните облици на туризмот се многубројни и постојано се менуваат. Статистичките или емпириските факти покажуваат дека околу милијарда и триста илјади луѓе во текот на годината се вклучени во разни облици на меѓународен и домашен туризам. Освен статистичките, за појавата зборуваат и бројни други, повеќе или помалку егзактни факти: од квалитативен, просторен, економски, географски, психолошки карактер.

Туризмот, согласно посебните појавни облици или типови, се дефинира од аспект на избраниот критериум според кој што го групираме прометот на туристите¹⁰⁹.

Најчесто се користат критериумите на групирање согласно обликот на доаѓање, патувањето, куповната моќ, староста или некоја друга лична карактеристика на туристите. Посложените типологии на туризмот се изведуваат согласно целите на патувањето. Така се разликуваат: рекреативен, културен, етнички, верски, еколошки, здравствен, конгресен туризам и така натаму. Доколку како критериум за типологија на туризмот се зема дестинацискиот аспект, тогаш разликуваме морски, езерски, планински, урбан, рурален, бањски и други типови туризам¹¹⁰.

Во зависност од географската локација на која се наоѓаат туристите и каде се остварува нивната потрошувачка, можат да се препознаат две доминантни групи: туристи на национално и туристи на меѓународно ниво. Но, не се ретки случаите кога еден вид на туризам, може да се препознае во повеќе групи на типолошката скала, во зависност од елементите кои ги содржи.

¹⁰⁸ Spasic Vesna (2010), *Menadzment turistickih agencija i organizatora putovanja*, б. просирено издание, Универзитет Сингидунум, Београд, стр. 121.

¹⁰⁹ Ацковска Марија (2009), *Туризмот и економскиот развој на Република Македонија*, Економски Институт-Скопје, стр. 30.

¹¹⁰ *Ibid.*

Социјална грижа за граѓаните како уставна категорија во Република Македонија

Република Македонија од осамостојувањето во 1991 година до денес презема активности за создавање на современ, стабилен и функционален систем на социјална заштита кој ќе одговори на новите потреби на корисниците. Системот на социјална заштита наследен од поранешна Југославија се прилагоди на новиот општествен контекст и новосоздадените социјални проблеми кои ги наметна периодот на транзицијата. Имено, во тој период се зголеми невработеноста, опасна животниот стандард, се намали бруто домашниот производ и се зголеми социјалната ранливост на голем број граѓани кои беа директно погодени од трансформацијата на социо-економскиот систем во процесот на приватизација на општествениот капитал и другите општествени случувања. Ваквата состојба ја наметна потребата за спроведување на низа реформски процеси во областа на социјалната заштита, како и усвојување на нови принципи и методи на работа.

Основна насока во развивањето на системот за социјална заштита во Република Македонија даваат и базичните меѓународни документи, како што се Универзалната декларација за човековите права, Меѓународната конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација, Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права, Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените, Конвенцијата против тортура и други свирепи, нечовечки или понижувачки постапувања или казнување, Конвенцијата за правата на детето и Конвенцијата за правата на лицата со попреченост. Исто така, Република Македонија како земја членка на Организацијата на Обединети нации - ООН има обврска при планирањето на политиките да се раководи од милениумските развојни цели и да ги земе предвид документите усвоени на конференциите на ООН во насока на постигнување на глобално утврдените социјални цели: Декларацијата од Рио де Женеиро и Агенда 21 од Конференцијата за заштита на животната средина и развој на ООН (UNCED), Декларацијата од Копенхаген и Програмата за акција усвоени на Светскиот самит за социјален развој, Милениумската декларација на ООН произлезена од Милениумскиот самит на Генералното собрание на ООН, Декларацијата од Јоханесбург и Планот за имплементација од Светскиот самит за одржлив развој.

Република Македонија како членка на Советот на Европа ги дели и неговите заложби за обезбедување на адекватно ниво на социјална заштита, особено за најранливите категории на граѓани. Во таа смисла, утврдувањето на правците на развој на социјалната заштита и спроведувањето на реформските процеси е директно условено од обврските и стандардите поставени со Европската социјална повелба и дополнителните протоколи.

Создавањето на современ систем на социјална заштита кој ќе одговори на предизвиците на новото време, истовремено е во согласност со јасно зацртаните цели на Република Македонија за членство во Европската унија. Процесот на европска интеграција налага хармонизација на законодавството во оваа област, промовирање на принципите на доброто управување, пренесување на добрите европски практики и стандарди. Иако европските искуства покажуваат голема разновидност на традиции на полето на социјалните услуги, во однос на начините на финансирање, регулирање, управување, структурирање, организирање и раководење, сите европски земји делат иста визија и принципи на системот на социјална заштита. Република Македонија и во досегашните реформски процеси се раководела од овие насоки, водејќи притоа сметка за реалниот социо-економски контекст, потреби и можности¹¹¹.

Во Република Македонија, согласно законот, социјалната заштита е систем на мерки, активности и политики за спречување и надминување на основните социјални ризици на кои е изложен граѓанинот во текот на животот, за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и за јакнење на неговиот капацитет за сопствена заштита. Под социјален ризик во смисла на овој закон се подразбира: - ризици по здравјето (болест, повреда и инвалидност); - ризици на старост и стареење; - ризици на еднородителско семејство; - ризици од невработеност, губење на приход за издржување по основа на работа и слично; - ризици од сиромаштија и - ризици од друг вид на социјална исклученост¹¹². Во Законот за социјална заштита во член 7 пишува: „Системот и организацијата на социјалната заштита го сочинуваат установите, институциите, мерките, активностите и формите коишто се остваруваат во рамките

¹¹¹ Национална Програма за социјална заштита 2011-2021, Министерство за труд и социјална политика на РМ, стр. 5-6.

¹¹² Закон за социјална заштита, „Службен весник на РМ“, бр. 79 од 24 јуни 2009 година.

на реализирањето на правата на граѓаните од доменот на социјалната заштита. Системот се остварува преку стручната работа во установите за социјална заштита, спроведувањето на развојни програми, стручно усовршување на работниците во зависност од потребите на корисниците и меѓународните стандарди, следењето на појавите и планирањето на работата, водењето на евиденцијата, како и преку спроведување на надзор и истражувачка работа во оваа област¹¹³.

Бесплатни форми на туризам финансирани од државата

Република Македонија, социјалната грижа за своите граѓани ја има за приоритет, и истата претставува уставна категорија. Во таа насока, се спроведуваат серија на законски мерки и активности од страна на државните органи, како би можело да се помогне на најранливите категории на граѓани. Во насока на поттик на домашниот туризам, но и овозможување на услугата за бесплатен одмор и рекреација на децата, Владата на Република Македонија, преку ресорното министерство, спроведе проект кој започна во 2012 година и кој сè уште трае. Оваа услуга можат да ја користат деца од семејства корисници на социјална парична помош, постојана парична помош, деца корисници на посебен додаток, детски додаток и децата без родители и родителска грижа редовни ученици во петто, шесто, седмо и осмо одделение Услугата може да се користи од страна на 2000 деца во текот на летниот распуст и 1000 деца во текот на зимскиот распуст. Со проектот од 2012 година до сега се опфатени над 11.000 деца¹¹⁴.

Проектот опфаќа 6 полни пансиони (ноќевање со три оброка дневно) и едукативни и забавни активности. Превозот на децата од одреденото место од страна на надлежниот Центар за социјална работа до одморалиштето/хотелот и обратно, е организиран. Децата корисници на посебен додаток имаат право на придружник за време на одмор и рекреација. Овој проект има за цел развивање на психомоторниот развој на децата и способност за договарање, почитување на разликите и соработка во групи, способност за прифаќање на себеси и другите и ориентација во просторот. Во овој проект годинава се вклучени до 3000 деца од кои, за време на летниот распуст 2016 година ќе бидат опфатени околу 2000 деца

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Министерство за труд и социјална политика на РМ, <http://mtsp.gov.mk/besplatna-usluga-za-odmor-i-rekreacija-na-deca.nspx>, последно пристапено на 7 јули, 2016.

родени во периодот од 2001 до 2006 година и/или деца редовни ученици кои во учебната 2015/2016 година посетувале петто, шесто, седмо, осмо и деветто одделение од семејства во социјален ризик (корисници на социјална парична помош, постојана парична помош, детски додаток, родителски додаток и деца без родители и родителска грижа), како и деца корисници на посебен додаток до 26-годишна возраст, а за време на зимскиот распуст 2017 година ќе бидат опфатени околу 1000 деца родени во периодот од 2002 до 2007 година и/или односно деца редовни ученици кои во учебната 2016/2017 година ќе посетуваат петто, шесто, седмо, осмо и деветто одделение од семејства во социјален ризик (корисници на социјална парична помош, постојана парична помош, детски додаток, родителски додаток и деца без родители и родителска грижа) како и деца корисници на посебен додаток до 26-годишна возраст. Децата корисници на посебен додаток и/или деца со инвалидитет имаат право на придружник за време на користењето на услугата. Придружникот има право на шест полни пансиони (ноќевање со три оброка дневно).

Услугата одмор и рекреација се организира за престој, активен одмор, социјализација на децата, воспитно-образовни, културно-забавни, спортско-рекреативни и други активности со децата за развивање на психомоторниот развој на децата и способност за договарање, почитување на разликите и соработка во групи, способност за прифаќање на себеси и другите и ориентација во просторот. За времето на престој – 7 дена (шест полни пансиони со три оброка дневно), програмата на децата ја реализираат воспитувачи по групи и друг стручен кадар (педагошки раководител/водач на смена, лекар, медицинска сестра, инструктори и др.) ангажирани од страна на правните субјекти во кои ќе се реализира проектот и волонтери од Црвениот крст на Република Македонија.

Воспитната работа со децата ја спроведуваат воспитувачи кои се со децата за време на превозот и престојот во капацитетите за реализација на услугата одмор и рекреација.

Здравствената заштита на децата се обезбедува преку постојано присуство на медицински лица во објектот за време на организирањето на одморот и рекреацијата на децата.

Министерството за труд и социјална политика и Факултетот за образование, спорт и здравје, заедно ќе соработуваат, односно ќе им овозможат на студентите кои студираат на Факултетот за

образование, спорт и здравје да имаат бесплатна пракса и да бидат вклучени како аниматори по скијање и пливање во камповите за зимување и летување во кои ќе престојуваат децата од Проектот за користење бесплатна услуга за одмор и рекреација на деца од семејства во социјален ризик и деца корисници на посебен додаток.

Во текот на реализацијата на проектот, Министерството за труд и социјална политика врши мониторинг на начинот на извршување на услугата.

Одморот и рекреацијата на деца во лето 2016 година и во зима 2017 година се реализира во зависност од утврдениот календар за летен и зимски распуст од страна на Министерството за образование и наука и согласно објавениот повик од Министерството за труд и социјална политика. Проектот на Министерството за труд и социјална работа се реализира од 2012 година и секоја година преку истиот 2.000 деца имаат право на користење на бесплатно летување и 1.000 деца можат да искористат бесплатно зимување. До сега 11.000 деца биле дел од проектот од кои 8.000 само на летување.

Покрај општа евиденција (деца, вработени, внатрешна евиденција, финансиска, материјална, книговодствена) правните лица кои ќе ја реализираат услугата за децата од проектот за користење услуга за одмор и рекреација на деца од семејства со социјален ризик и деца корисници на посебен додаток ќе ја водат педагошката евиденција (дневник на воспитната група кој го води воспитувачот на групата; дневник на инструкторот; книга за дневни активности и дежурства; книга за евидентирање на здравствената состојба на децата во одморалиштето).

Министерството за труд и социјална политика и Факултетот за образование, спорт и здравје, заедно ќе соработуваат, односно ќе им овозможат на студентите кои студираат на Факултетот за образование, спорт и здравје да имаат бесплатна пракса и да бидат вклучени како аниматори по скијање и пливање во камповите за зимување и летување во кои ќе престојуваат децата од Проектот за користење бесплатна услуга за одмор и рекреација на деца од семејства во социјален ризик и деца корисници на посебен додаток.

Во текот на реализацијата на проектот, Министерството за труд и социјална политика врши мониторинг на начинот на извршување на услугата.

Заклучни согледувања

Од погоре изложеното во овој труд, можеме да констатираме дека во литературата кај различни автори можат да се сретнат различни дефиниции на поимите „турист“, „туризам“ и „туристички аранжмани“. Заради нивната честа употреба во секојдневието, се доаѓа до еден генерален заклучок дека голем е бројот на луѓе кои искусствено разбираат што означуваат наведените поими. Ова широко стојалиште најчесто во себе ги апсорбира искусствата и доживувањата на граѓаните, а тој сплет го креира и општонародното поимање на појавите.

Но, за разлика од првото, второто е т.н. научно стојалиште кое е насочено кон објаснување на суштината на појавата и има за цел да се насочи кон спознавање на законитоста и феноменологијата на појавата.

Според Светската туристичка организација (СТО)¹¹⁵, туризмот се дефинира како: „Збир на активности на лицата во текот на нивното патување и престој во местото надвор од нивното вообичаено опкружување, но не повеќе од една календарска година, за одмор, односно за деловни или други причини што не се поврзани со стекнување на плата во местата кои ги посетуваат“¹¹⁶.

Лицата што се споменуваат во дефиницијата за туризам се нарекуваат посетители. Притоа, посетител е: „Секое лице што патува во место што не е негово вообичаено опкружување, каде што претстојува помалку од 12 месеци и чија главна причина за патување е различна од активности за кои би добивал плата во местото што го посетува“¹¹⁷.

Дефиницијата на СТО разликува две категории посетители: „турист“ - привремен посетител што останува најмалку 24 часа во земјата што ја посетува и „екскурзијант“ – привремен посетител што останува помалку од 24 часа во земјата што ја посетува (вклучувајќи ги патниците на крстарењата).

Република Македонија, социјалната грижа за своите граѓани ја има за приоритет, и истата претставува уставна категорија. Во таа насока, се спроведуваат серија законски мерки и активности од

¹¹⁵ World Tourism Organisation (WTO).

¹¹⁶ WTO (1995): Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics – A Technical Manual, Item 3, WTO, Madrid, pg. 21.

¹¹⁷ Ibid.

страна на државните органи, како би можело да им се помогне на најранливите категории на граѓани. Во насока на поттик на домашниот туризам, но и овозможување на услугата за бесплатен одмор и рекреација на децата, Владата на Република Македонија, преку ресорното министерство спроведе проект кој започна во 2012 година и кој сè уште трае. Оваа услуга можат да ја користат деца од семејства корисници на социјална парична помош, постојана парична помош, деца корисници на посебен додаток, детски додаток и децата без родители и родителска грижа редовни ученици во петто, шесто, седмо и осмо одделение. Услугата може да се користи од страна на 2000 деца во текот на летниот распуст и 1000 деца во текот на зимскиот распуст. Со проектот од 2012 година до сега се опфатени над 12.000 деца.

Овој и многу други проекти кои беа споменати во овој труд, несомнено влијаат на унапредување на социјалната грижа за ранливи категории на граѓани, како и на развојот на туризмот. Отука, во овој теоретски осврт, можеме да констатираме дека со вистински развојни напори, со добро одбрани проекти, со соодветни стратегии и уредна законска рамка, туризмот може и треба да биде цврста развојна рамка и потпора за унапредување на социјалната грижа, како и за развој на локалната, но и на националната економија во Република Македонија.